

УДК 330.341.1

*О.І. Протосвіцька,
аспірант кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права»
Федорчук О.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і підприємництва,
Херсонський державний університет*

**ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
АГРОПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

*О.І. Protosivitska
post-graduate student of the Department of Finance, Accounting and Taxation,
International University of Business and Law
Fedorchuk O.M.
PhD in economics, associate professor, Associate Professor of the Department
of Finance, Accounting and Entrepreneurship
Kherson State University*

**INVESTMENT AND INNOVATION SUPPORT FORMATION OF
COMPETITIVENESS OF AGROINDUSTRIAL ENTERPRISE**

В статті розглянуто сучасні підходи до інвестиційного забезпечення конкурентоспроможності агропромислових підприємств на інноваційній основі. В дослідженні приділяється увага ролі держави та регіону в формуванні конкурентоспроможності агропромислового підприємства. Показано, що перехід на інноваційний шлях розвитку без використання інвестиційних ресурсів не представляється можливим. Обґрунтовано підходи до застосування моделі формування конкурентоспроможності агропромислового підприємства на інвестиційно-інноваційній основі. Запровадження такої інноваційно-інвестиційної моделі розвитку підприємств дасть можливість системно вирішувати проблеми, що виникають при зміні методів і підходів до інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, раціоналізації механізмів управління залучення інвестицій. Реалізуючи запропоновані заходи регіон дослідження може суттєво підвищити конкурентоспроможність агропромислових підприємств.

The article discusses modern approaches to investment ensuring the competitiveness of agro-industrial enterprises on an innovative basis. The study focuses on the role of the state and the region in shaping the competitiveness of an agro-industrial enterprise. It is shown that the transition to an innovative way of development without the use of investment resources is not possible. The analysis was carried out and the dynamics of indicators of the regional economy and its investment potential as a whole were evaluated.

Considerable attention is paid to aspects that have a strong influence on the reduction of the competitiveness of an agro-industrial enterprise. It is noted that the ability of the agro-industrial enterprise to innovative development is determined by the possibilities of investment and innovation support, determined by the conditions affecting the enterprise both at the regional and at the state level.

It is shown that it is appropriate to create at the regional level a coherent, efficient system of cooperation with regions of the world, international structures in the context of the state European integration process. This will open a new stage for the development of relations and the promotion of sustainable socio-economic development of the region.

A positive image that will be perceived by international organizations and foreign countries is an indicator by which the procedure for attracting cheap external financial and material resources, international technical assistance, and institutional investors is simplified. The main goal of the regional policy should be to create conditions for effective investments in the region's economy from abroad.

The approaches to the use of the model for the formation of the competitiveness of an agro-industrial enterprise on an investment and innovation basis are substantiated. The introduction of such an innovation-investment model of enterprise development will allow systemically solving problems arising from a change in the methods and approaches to the investment support of innovation processes, and the rationalization of investment management mechanisms. Implementing the proposed measures, the region can significantly increase the competitiveness of agro-industrial enterprises.

Ключові слова: інвестиції, інновації, зовнішньоекономічна діяльність державне управління, конкурентоспроможність, підприємство, регіон

Key words: investments, innovations, foreign economic activity, public administration, competitiveness, enterprise, region

Постановка проблеми. Потужні еволюційні зміни в вітчизняній економіці що йдуть поруч з укрупненням та розгалуженням ускладненням економічних та соціальних зв'язків агропромислових підприємств, зміни їх масштабів та сфер діяльності, коливаннями показників попиту і собівартості продукції, недостатнього вектору соціальної опіки і та подекуди неефективним

регулюючим впливом держави є ознаками сучасної вітчизняної економіки нашої держави. Саме тому питання, що пов'язані з інвестиційно-інноваційними перетвореннями, що часто приводять до зростання невизначеності та ризиків і водночас розширюють можливості забезпечення формування конкурентоспроможності агропромислових підприємств.

Інтенсивність конкуренції, мінливість суспільних потреб та інші чинники бізнес-середовища вимагають активізації інноваційної діяльності від резидентів та нерезидентів ринку. Втілення в життя інноваційного продукту приводить до вирішення значного кола питань, що призводять до якісних змін в діяльності агропромислового підприємства, саме це обумовлює актуальність теми даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Питання пов'язані з інвестиційно-інноваційним забезпеченням формування конкурентоспроможності агропромислових підприємств займалися як зарубіжні так і вітчизняні науковці, а саме: Дацій О., Малік М., Саблук П., Поддєрьогін А., Портер М., Котлер Ф., Фатхутдінов Р. А. Чупіс та інші. Незважаючи на значний обсяг робіт, що було зроблено науковцями із вивчення зазначених питань, недостатньо дослідженими лишаються питання щодо інвестиційно-інноваційного забезпечення формування конкурентоспроможності агропромислових підприємств. Даний напрям дослідження в рамках інвестиційно-інноваційного забезпечення висуває нові вимоги до проведення інноваційної політики агропромислового підприємства та обумовлює нові напрямки наукових пошуків особливо на регіональному рівні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціллю статті є визначення ролі інвестиційно-інноваційного забезпечення у формуванні конкурентоспроможності агропромислового підприємства та виявлення чинників посилення конкурентоспроможності із розвитком інноваційних процесів в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Умови економічного розвитку, що пропонуються сьогодні формують такі зміни які повинні допомогти агропромислому підприємству підлаштуватись під ті умови функціонування які потрібні на даний час, сформувати свою унікальну «бізнес модель», що допоможе йому залишатись конкурентоспроможним протягом тривалого періоду. Тут на перший план виходить система інвестиційно-інноваційного забезпечення конкурентоспроможності агропромислового підприємства.

Здатність агропромислового підприємства до інноваційного розвитку обумовлюється можливостями здійснення інвестиційно-інноваційного забезпечення, що визначається умовами які впливають на підприємство як на регіональному так і на державному рівні. На сьогодні в Херсонській області налічується понад 180 агропромислових підприємств, які визначились з напрямками залучення інвестицій. Загальна потреба в інвестиціях при цьому складає понад 400 млн. грн. Головним чинником інвестиційної привабливості області є її земельні угіддя. Херсонщина належить до областей України з найкращими ґрунтами, завдяки чому її досягнення у веденні сільського господарства відомі поза межами держави. Пріоритетними напрямками розвитку рослинницької галузі є нарощування виробництва зерна, насамперед озимих [2].

Одним із найважливіших завдань місцевих органів державного управління і органів місцевого самоврядування є активізація інвестиційно-інноваційної діяльності та забезпечення формування сталої конкурентоспроможності агропромислових підприємств на цій основі. Збільшення притоку інвестицій розглядається як пріоритетний напрям діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [6]. Протягом 2003 – 2015 рр. спостерігалось коливання показників зовнішньоекономічної діяльності, що, зокрема, було спричинено негативними наслідками економічної кризи. Середній коефіцієнт покриття експортом імпорту за останні 12 років складає 1,90. Зовнішньоторговельний

обіг області за ці роки збільшився у 2 рази. Зовнішньоторговельна діяльність Херсонської області має яскраво виражену експортоорієнтовну специфіку рис.1.

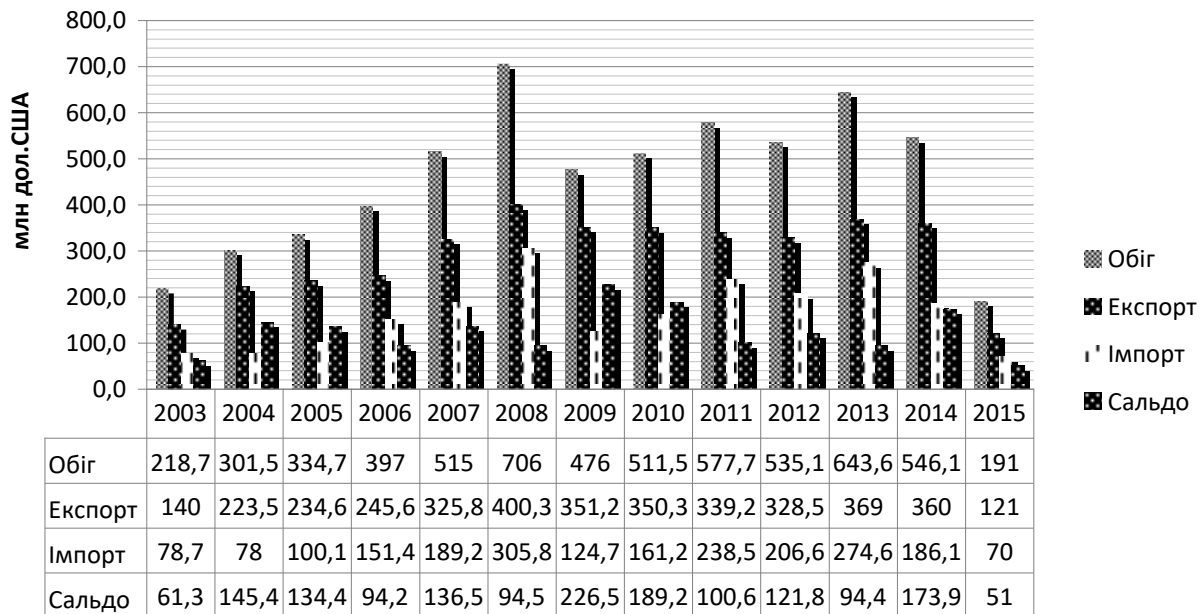

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами області за 2003 – 2015 рр. [2]

З 2013 р. і по сьогодні розвиток торговельно-економічного співробітництва України відзначився низкою проблем, ключові серед яких пов'язані із диверсифікацією геополітичних та регіональних пріоритетів української держави.

Суб'єкти господарювання області провадять зовнішньоекономічну діяльність з партнерами із близько 100 країн світу щорічно. Основну частину експорту області складав експорт до країн СНД (у середньому за період 2003 – 2015 р. – 37,2%). Обсяг експорту до країн ЄС та Азії складає відповідно 25,8% та 25%. До Америки експортується 3,3% місцевих товарів, до Африки – 3,1%.

Серед найбільших партнерів в експорті товарів області за динамікою останніх років можна виокремити Російську Федерацію (22,1% від загального обсягу експорту за 11 років), Туреччину (11,3%), Німеччину (6%), Нідерланди (5,2%), Білорусь (4,3%), Казахстан (4,3%), Молдову (2,6%) рис. 2.

Спостерігається значна диспропорція серед міст та районів області за показниками діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на різних територіях. Зокрема, найбільшу питому вагу в загальному обсязі зовнішньоторговельного обігу мають міста обласного значення: Херсон – 61,7% від загальнообласного показника, Каховка – 11,2%, Нова Каховка – 9,6%, а також Скадовський та Цюрупинський райони – 6,6% та 3,9% відповідно.

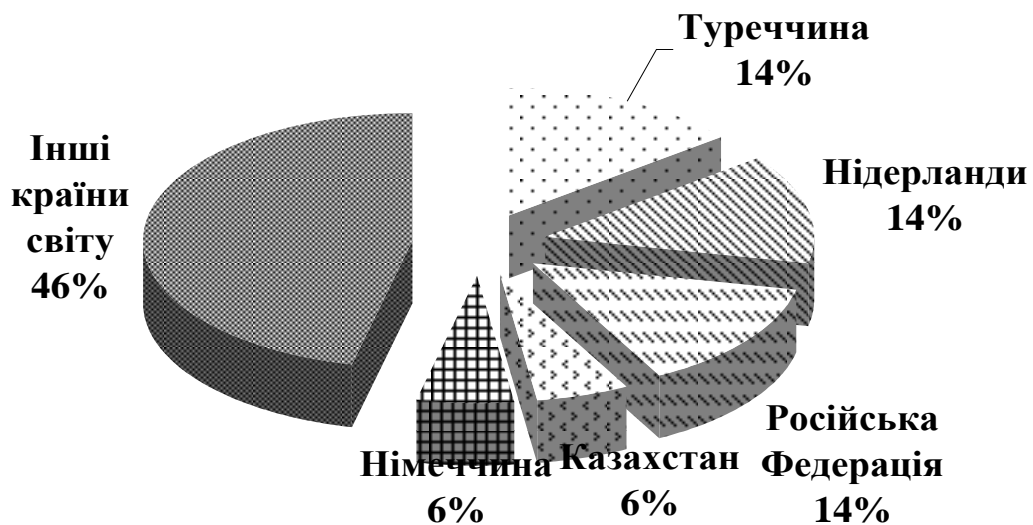

Рис. 2. Географічна структура експорту товарів області за 2015 р. [2]

Основу товарної структури експорту традиційно складають: продукти рослинного походження (25,8% у середньому за 2003 – 2015 рр.), у тому числі насіння і плоди олійних рослин – 10,2%, зернові культури – 9,7%; машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 17,2%; недорогоцінні метали та вироби з них – 15,7%; готові харчові продукти – 13%; живі тварини, продукти тваринного походження – 5%.

Основна частина імпортованих поставок товарів до області здійснювалась протягом 2003 – 2014 років з країн ЄС – 38%, серед них лідером є Польща – 6,3%. Обсяг імпорту товарів з країн СНД за аналогічний період становить у середньому 15,7%, переважну частку серед яких охоплює імпорт з Російської Федерації – 15,5%. Протягом останніх років провідними імпортерами області

стали Китай (14%) та Туреччина (14%), також традиційно здійснюються поставки товарних груп з США (у середньому 4,7% за останні 11 років).

Підприємства області здійснювали зовнішньоторговельні операції послугами з партнерами 68 країн світу. Експорт послуг до країн Європейського Союзу становить 45,3% від загального обсягу експорту, до інших країн – 54,7%.

Основні партнери серед країн ЄС в експорті послуг: Велика Британія, Литва, Латвія та Кіпр, серед інших країн світу – Туреччина, Швейцарія та Беліз.

Імпорт послуг із країн ЄС становив 26,5% від загального обсягу імпорту, з інших країн – 73,5%.

У структурі експорту послуг переважають транспортні послуги, зокрема морського та автомобільного транспорту, а також послуги з технічного обслуговування транспортних засобів.

Дослідження показало, що низька конкурентоздатність регіональних підприємств зменшує присутність Херсонської області на ринках ЄС. Основними причинами цього є наступні: високий рівень енергоспоживання на одиницю продукції; подекуди відсутність документів, що підтверджують відповідність товарів та послуг стандартам ЄС; відсутність пропорційної політики для просування місцевих товарів.

На даний час країни ЄС є найбільшими іноземним інвесторами області. Основна частина капіталу вкладена у харчову та переробну галузь АПК. Країни СНД мають низький рівень інвестиційної активності. Очікуване збільшення експорту товарів буде забезпечуватись збереженням сприятливої кон'юнктури ринку на традиційні товари українського експорту та успішною роботою вітчизняних підприємств по закріпленню досягнутих позицій на зовнішніх ринках, а також кроками по пошуку нових ринків збуту [3].

Для посилення інвестиційної привабливості регіону планується збільшити темпи залучення прямих іноземних інвестицій та до кінця 2015 р. залучити додатково близько 200 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій. Сьогодні програмами розвитку прогнозується досягнення за 5 років (до 2020 р.) такого значення показника прямих іноземних інвестицій в розрахунку на

одного жителя, що перевищить середній показник в Україні [4]. Зазначений прогноз базується на припущенні, що чинники, які формуються на загальнодержавному рівні, не впливатимуть негативно на інвестиційну привабливість економіки. Зберігається позитивна динаміка інвестицій у основний капітал: розвиток транспортних мереж, промислового та житлового будівництва .

Оскільки питання інвестування в Херсонську область є невід'ємною складовою загальної тенденції інвестування в Україну в цілому, доречно створити цілісну ефективну систему співробітництва з регіонами країн світу, міжнародними структурами в умовах державного євроінтеграційного процесу, яка відкриє новий етап для налагодження відносин та стимулювання сталого соціально-економічного розвитку області. Позитивний імідж, який сприйматиметься міжнародними організаціями та іноземними державами, є показником, за допомогою якого спрощується процедура залучення зовнішніх ресурсів та коштів міжнародної технічної допомоги, інвесторів [1].

Основною ціллю регіональної політики є створення умов для ефективних вкладень в економіку регіону з-за кордону. Під ефективним вкладенням зазвичай розуміють такі інвестиції, які, окрім плати за ризик, дозволяють отримати економічну вигоду, що задовольняє інвестора [5]. На сьогодні досягнуті темпи інвестиційного зростання регіону не є достатніми для повноцінного використання ресурсного потенціалу Херсонської області та розв'язання стратегічних завдань у її соціально-економічному розвитку.

Так, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), внесених іноземними інвесторами до Херсонської області, починаючи з 1994 року, станом на 01 липня 2015 року склав 187,4 млн дол. США, що на 20,8 млн дол. США, або на 10%, менше відповідного показника на початок 2015 року, та у розрахунку на одну особу населення становив 175,4 дол. США. При цьому, за підсумками першого півріччя 2015 року у всеукраїнському рейтингу регіонів України область посідає 20 місце за обсягом залучених прямих іноземних інвестицій.

Загальний обсяг освоєних (використаних) капітальних інвестицій в Херсонській області у першому півріччі 2015 року склав 802,7 млн грн, що становить 70% проти відповідного показника аналогічного періоду 2014 року (частка області щодо освоєних (використаних) капітальних інвестицій за вказаний період у всеукраїнському рейтингу адміністративно-територіальних одиниць України становить лише 0,8%).

Крім того, диспропорції в територіальному розподілі інвестицій призводять до нерівномірного соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць регіону, оскільки, беручи до уваги тенденції останніх років у вказаній сфері діяльності, лідерами за кількістю залучених прямих (іноземних) та капітальних інвестицій є міста обласного значення Каховка та Херсон, а також Білозерський, Каланчацький, Генічеський та Цюрупинський райони.

Окреслена проблематика висуває питання щодо збільшення обсягів надходжень прямих іноземних та капітальних інвестицій в область до числа пріоритетних завдань територіальних органів державної влади та місцевого самоврядування.

Разом з тим, досягнення такої мети можливе лише за умови формування сприятливого інвестиційного клімату в області, необхідного для забезпечення активної діяльності вітчизняних та іноземних інвесторів на її території.

У якості іноземних інвесторів виступили нерезиденти із 44 країн світу, серед яких найбільшою інтенсивністю щодо обсягів здійснених інвестиційних внесків у розвиток економіки області вирізняються такі держави: Республіка Кіпр (61% від загального обсягу іноземного інвестування), Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії (14,3%), Федеративна Республіка Німеччина (4,1%), Республіка Туреччина (2,2%), Республіка Панама та Канада (1,7% відповідно).

Значні обсяги іноземних інвестицій у вказаному періоді зосереджено на діяльності агропромислових підприємств виробництва (62%), у тому числі переробної промисловості.

При цьому, в галузі переробної промисловості регіону суттєві обсяги іноземних інвестицій залучено у такі сфери:

- виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 52,8%;
- виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність – 5,9%;
- металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 2,6%;
- виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої продукції – 0,3%;
- машинобудування (крім ремонту і монтажу машин та устаткування) – 0,2%.

Аналізуючи стан залучення капітальних інвестицій в область у 2015 р. варто відзначити, що частка капіталовкладень у розвиток сільського, лісового і рибного господарства та промисловості у загальному обсязі капітальних інвестицій була однією з найбільших та склала (44,5%) та млн грн (26,2%) від загального обсягу відповідно дані рис. 3.

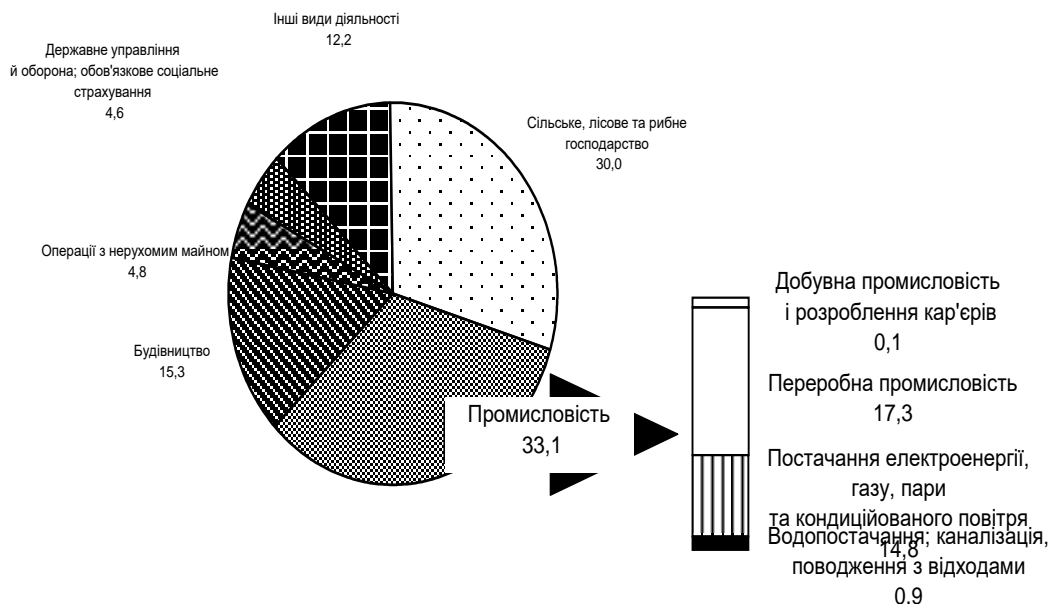

Рис. 3. Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2015 р., % [2]

Найбільші обсяги капітальних інвестицій області було спрямовано у розвиток господарської діяльності таких агропромислових підприємств регіону: ТОВ «Віндкрафт Україна», ПП «Органік Системс», ТОВ «Агробізнес», ПАТ «Енергопостачальна компанія «Херсонобленерго», ДП "ДГ "Новокаховське" Інституту рису НААН", ДП «Таврія», ТОВ «Торговий дім «Продексім» тощо.

Для забезпечення формування конкурентоспроможності агропромислових підприємств на інноваційній основі потрібні значні нагромадження основного капіталу за рахунок зростання обсягів інвестицій. Необхідно забезпечити середні темпи зростання капіталовкладень на рівні не менше 6,0-8,0% на рік [4].

Аналіз стану та тенденцій інвестиційної ситуації в області дозволяє прогнозувати зростання обсягів інвестування, створення нових робочих місць і стабілізацію економічного та соціального стану.

Нами здійснено опитування серед підприємців в якому приймало участь 625 респондентів. Їм було запропоновано оцінити привабливість Херсонської області для інвесторів. Опитування показало, що переважна більшість опитаних (50,6%) вважають, що інвестиційний клімат Херсонщини знаходиться на незадовільному рівні і лише 14,7% респондентів вважають, що цей показник можна оцінити на “відмінно” (рис. 4).

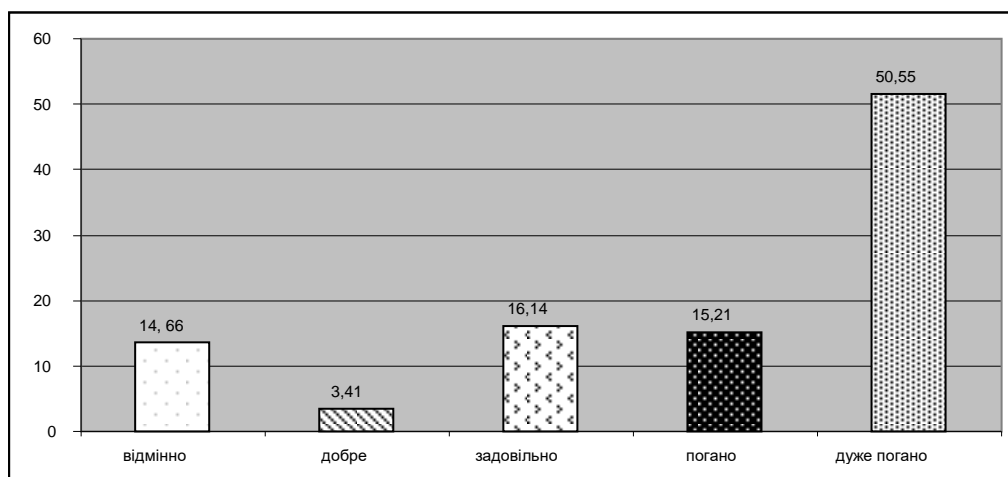

Рис. 4. Інвестиційний клімат в Херсонській області, %

Такий стан речей можна пояснити насамперед непослідовністю дій місцевої влади щодо розвитку тих або інших видів діяльності, підприємницьких

структур; недостатнім інфраструктурним облаштуванням регіону, поганою інформованістю зацікавлених сторін, наявністю тіньових фінансових схем тощо. Тому особливо активними та цілеспрямованими мають бути дії для оптимізації відтворюваної структури капітальних вкладень. Практичне здійснення таких дій зв'язане з вирішенням таких головних завдань: збільшення відносного обсягу інвестицій у відшкодування (просте відтворення) вартості машин та устаткування від усієї суми накопиченого амортизаційного (реноваційного) фонду; встановлення раціональних пропорцій чистих капітальних вкладень у різні форми розширеного відтворення основних фондів і формування необхідних виробничих потужностей підприємств.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Центральну роль у забезпеченні формування конкурентоспроможності агропромислового підприємства відіграє застосування інноваційних інструментів. Одним із перспективних напрямків формування конкурентоспроможності агропромислового підприємства є диверсифікація виробничої діяльності на основі застосування вітчизняних та іноземних інвестиційних ресурсів.

Становлення агропромислових підприємств в умовах відкритого конкурентного середовища вимагатиме адекватної ринковим вимогам системи державної підтримки сільського господарства, створення умов для їх фінансової самодостатності. Тому основним завданням влади в забезпеченні стабільної конкурентоспроможності агропромислових підприємств є регулювання земельних відносин, розробка відповідних заходів щодо створення сприятливого інвестиційного клімату та механізмів кредитування агропромислових підприємств, розвиток транспортної та логістичної інфраструктури області, забезпечення підтримки системного діалогу з представниками бізнесу області. Реалізація цих пропозицій, на наш погляд, сприятиме у подальшому забезпеченню формування конкурентоспроможності агропромислового підприємства.

Список використаних джерел

1. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: регіональний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2005_1_Antoniuk_ukr.pdf.
2. Багатогалузева статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/bagatogaluzeva-statistichna-informatsiya/1753-3-1-kompleksna-statistika.html>.
3. Основні напрями високоефективного розвитку агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К. : ІАЕ УААН, 2012. – 550 с.
4. Програма розвитку інвестиційної діяльності та міжнародного співробітництва Херсонської області на 2019 – 2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khoda.gov.ua/-programma-rozvitku-%D1%96nvestic%D1%96jno%D1%97-d%D1%96jalnost%D1%96-ta-m%D1%96zhnarodnogo-sp%D1%96vrob%D1%96tnictva--hersonsko%D1%97-oblast%D1%96-na-2019-%E2%80%93-2021-roki--proekt>.
5. Федорчук О.М. Розвиток інфраструктури ринку матеріально-технічних ресурсів для аграрного сектору [Електронний ресурс] / О.М. Федорчук // електрон. наук. вид. з екон. наук – Миколаїв, 2017. – Вип. 1. – Режим доступу: <http://modecon.mnau.edu.ua/rozvitok-%D1%96nfrastrukturi-rinku-mater%D1%96alno-texn%D1%96chnix-resurs%D1%96v-dlya-agrarnogo-sektoru>.
6. Partnering for value. Structuring effective public-private partnerships for infrastructure [Електронний документ] // A Deloitte Research study, 2010. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Public-Sector/dttl-pspartnering-value-08082013.pdf>

References.

1. Antonyuk L.L. (2005), International Competitiveness of Countries: Regional Aspect available at: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2005_1_Antoniuk_ukr.pdf.
2. Multisectoral statistical information (2016), available at: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/bagatogaluzeva-statistichna-informatsiya/1753-3-1-kompleksna-statistika.html>.
3. Osnovni napryamy vysokoeffektyvnogo rozvytku agropromyslovogo vyrobnyctva v Ukrayiny na innovacijnij osnovi (2012), *Instytut agrarnoyi ekonomiky UAAN*, 550 p.
4. Program of development of investment activity and international cooperation of Kherson region for 2019-2021. available at: <http://khoda.gov.ua/-programa-rozvitku-%D1%96nvestic%D1%96jno%D1%97-d%D1%96jalnost%D1%96-ta-m%D1%96zhnarodnogo-sp%D1%96vrobo%D1%96tstva--hersonsko%D1%97-oblast%D1%96-na-2019-%E2%80%932021-roki--proekt->
5. Fedorchuk O.M. (2017), Development of the infrastructure of the market of material and technical resources for the agrarian sector, *Elektronne naukove vy`dannya z ekonomichny`x nauk «Modern Economics»*, vol. 1, pp. 53-60.
6. Partnering for value. Structuring effective public-private partnerships for infrastructure [Электронный документ] // A Deloitte Research study, 2010. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Public-Sector/dttl-pspartnering-value-08082013.pdf>